

SZENT ISTVÁN ÉVE

ASZENT KIRÁLY halálának 900 éves fordulóján éppen megmaradt Jobbja díszes körmenetekben és ékes aranyvonaton járja be az országot. Első útján, az Országháztól a Hősök teréig kísérte káprázatos pompába öltözött a történelmi Magyarország és a Világegyház. Ez az ünnep még az Eucharisztikus Kongresszushoz kapcsolódott; a pápa legátusa bíborosok, érsekek, püspökök, apátok és prelátsók élén követte a Szent Jobbot. Országjárásának kezdetén ott volt a Szent Jobb kíséretében Magyarország Kormányzója az ország főméltóságával, a kormány és az országgyűlés két házának tagjaival, a vármegyék képviselőivel. Az Andrássy-úton százezrek vettek részt ezen a csodálatos triumphuson, melyhez fogható az antik Kóma Capitoliuma is ritkán látott. A Szent Király diadalútja volt ez kilencszáz évvel halála után; diadalút legyőzött és bilincsbevert rabok nélkül, de hódoló, áhítatba merült, első királyát mindmáig visszasíró népe között.

A Kongresszus külföldi zarándokai közül sokan vettek részt ezen a körmeneten. Díszmagyarok káprázatos gazdagságából, a sokszínű népviselet nemes formáiból, az egész körmenet páratlanul festői szépségéből a magyar történelem évezredet összefogó egysége mutatkozott meg az idegen szemlélőnek. A koronaörök, testőrök egyenruhája úgy hat, mintha a Képes Krónika iniciáléiból léptek volna elő a magyar lovagvilág hősei; keleti mítoszokba, népmesék világába ülő csoportok jelentek meg a színen, hogy zavarba hozzák a szemlélőt: álmodat lát-e, vagy valóságot, színpadi varázsnak lett-e áldozata vagy tényleg itt él a történelem jelenében a Duna partján, hol az élet sohasem volt színpad, hanem a létért, megmaradásért, hitért, eszményekért vívott véres küzdelem.

Vannak népek, vannak országok, hol az ünnep és a hétköznap, a jelen és a történelem között olyan szakadék van, mint a színpad és az élet közt. Ezek a népek múltjukat múzeumokban őrzik, régi viseletüket a színházak kelléktárában. Milyen furcsán hatnak felvonulásaik, midőn ódon jelmezekben élőképszerűen ábrázolják múltjukat egy-egy nemzeti ünnepen! A Szent Jobb-körmenet megmutatta, hogy a díszmagyar és a népviselet nem lett jelmezzé, hanem megmaradt a jelenben is ünneplőruhának, mely testet takar, de egyéniséget tár fel, melyben a magyar magyarnak érzi magát, nem pusztán színésznek. A magyar ruha egyik eszköze volt a magyarság védelmének oly időkben, melyek

tudatosan akarták a magyarságot egyéniségéből kivetkőztetni az európai polgári divat erőltetésével. A magyarság a Szent Király jubileumán viseletével is megmutatta, hogy népi egyéniségét, kultúrájának önállóságát külsőségeiben is meg tudta őrizni.

Néhány évtizeddel ezelőtt az iskolai történelemtanítás mozdulni sem tudott a „fejlődés“ eszméje nélkül. Írásbeli dolgozatok, vizsgatételek, érettségi kérdések mind ilyen vagy olyan intézményünk „fejlődését“ kutatták; néha persze komikus volt, hogy a kérdéses intézmény „fejlődésének“ végső állomásán egyszerűen megszűnt. A Szent Jobb-körmenet, a Szent Király jubileumi éve alkalmat ad a magyar történelem fejlődésének nem iskolai, hanem metafizikai megértésére. Ez a metafizika annál mélyebb látású, minél inkább közelít a történelem elindítójához és iránybantartójához, a gondviselő Istenhez.

Egy külföldi főpappal néztük a Kongresszus alatt este a megdicsőülés fényében ragyogó főoltárt a Halászbástyáról. Világot járt embernek ez a látvány tárja fel leghatásosabban Budapest hasonlíthatatlan és felülmúlhatatlan szépségét. Akkor, a Kongresszus alatt, a hajókörmény igézetes emlékével néztünk mindketten a Dunapart, a megvilágított hidak, a csillagképekkel behintett város csodájára. Társam sok kongresszuson vett már részt, de a budapestit mindegyiknél szebben sikerültnek mondotta. Emlékezetébe idéztem a magyarságnak a kereszténységért vívott harcait Szent István korától egész mostanáig, a bolsevizmus leveréséig. Mennyi vért ontott a magyarság Krisztusért Buda bástyáin! Igen, — mondotta társam — Krisztusnak itt kellett megdicsőülnie, ahol a legtöbb áldozatot hozták érte!

A történelembölcselet a históriában, az események egymásutánjában épp ezt a mozzanatot akarja megtalálni: az a priori meghatározottat, a célt, az irányt, a törvényt. Nemcsak azt, ami történt, hanem az okok és célok miérett, a tényeket egybekötő szükségszerűséget. Amit az én csodálkozó társam kifejezett a Halászbástyán, azt egy pozitivistá történelemszemlélet, akár az anyagi, akár a szellemi tényezőket hangsúlyozza ki a történés a priori meghatározói közt, alig fogja történelemmagyarázó meglátásnak minősíteni. A szellemtörténész esetleg jóindulatúlag megengedi, hogy ez abból a történelemszemléletből fakadó meglátás, mely az ószövetségi szentkönyvekben találja meg kristályformáját. A keresztény teológia is rávéste a maga szemléletmódját a históriára; középkori krónikásaink párhuzamba állítják az Igéretföldjének elfoglalását a magyar honfoglalással, Álmosban, Árpádban Isten küldötteit látják. A Gesta Dei per Francos-nak eszmeileg megvan a magyar változata: Gesta Dei per Hungaros. Isten ostroma a pogány, kalandozó magyarság — Szent István nagyobb legendája szerint — a keresztény népek bűneinek megtorlására. Szent István óta pedig a magyar Krisztus vitéze, országa Mária országa, a kereszténység védőbástyája. Ez a történetnézés benne van krónikáinkban, nemzeti szentjeink breviariumi himnuszaiiban; a nemzet nagy lelki fordulóján, a mohácsi vész után megszólal protestáns pásztorok jeremiádjában, Magyarai sárvári prédikátor vitáirában és Pázmány Feleletében.

A Szent Király jubileumi évének nagy ünnepei mintha ennek a gondolatnak adnák meg szembeszökő igazolását. Csak végig kellett nézni a Szent Jobb-körmenet egyházi és világi méltóságviselőin, ősi magyar tájak színes csoportjain, hogy egyben a magyar történelem egyenesvonalú fejlődését lássuk a személyek által kifejezett nemzeti intézményeken, országunk benső szervezetén. Mily csodálatos állandóságot jelképeznek a Szent Királytól alapított püspökségek, káptalanok, apátságok! Mily történelmi erő nyilatkozik abban a tényben, hogy a magyarság a törökjárás kétszázéves pusztítása után is visszaállítja régi határait, berendezésük szerint is a szentisjváni egyházmegyéket. A királyi tanácsból kinőtt országgyűlés, a nemzetnek hadi és közigazgatási szervezete a vármegyékben alapvonásuk szerint István király gondolatainak alakulásai. Azt mondják, Széchenyi István rövid közlekedésügyi minisztersége alatt berajzolta Magyarország térképébe azt a vasúti hálózatot, melyet a múlt és mai század sem tudott még teljesen kiépíteni; pedig egészében és részleteiben nem lehet alkotni. A lángész nemcsak adottságokat lát, nemcsak a jelent fogja át intuíciójával, hanem a jövőt is. A lángészben a próféták látása villan fel. István király országépítő munkája nemcsak tervet rajzolt a magyar térképébe, hanem úgy beleszántotta, építette a magyar földre a maga országtervét, hogy a térképről egy évezred sem törölte le véglegesen az általa megvalósított egyházi és politikai szervezet központjait, határait. És ha valahol kicsorbult a Szent Király terve, a magyar századok tanúsága szerint a nemzeti élet úgy keresi, ha kell évszázados küzdelmek árán is: a szentisjváni „regnum“ teljességét, mint a lombjavesztett fa a maga tavaszi újulását, mint a megsebzett test a gyógyulást.

Valami lelkesítő erő van abban a felfogásban, mely a történelmi magyar impériumot a Szent Király „örökségének“ tekinti: A „regnum“ örökségként száll az elődökről az utódokra és a „regmim“ anyagi és szellemi birtokállományát minden magyar a maga örökségének tekinti, megőrzésre készen, védelmére edzetten. Ebből az eszméből elkötelező erő sugárzik; ez az, ami minden magyart hozzáfűz a Szent Királyhoz; az ő népe vagyunk, az ő javaiban részesedünk. Az ő korának patrimonialis királysága ugyancsak elváltozott eszmei tartalmában és anyagi birtokállományában; de a magyar géniusz a patrimonium gondolatának színe-javát megtartotta és megőrizte módosultán a szentkorona tanában. A koronának és az országnak szimbolikus összetartozása a magyar nemzet egységének, szerves egészének misztikus és reális alapja. Amikor a magyar jogban ez az eszmekör kialakult, akkor még elevenen élt a lelkekben a corona-t és a regnum-ot egy organizmusba összefogó szemléletnek bibliai mintája: a corpus Christi mysticum. Krisztus és az ő hívei a kegyelem életközösségében élő szervezetet alkotnak Szent Pál tanítása szerint. A szentkorona tanában a magyar nemzetnek egymásközt és a koronával való szerves összeforradása nyer kifejezést.

A Szent Jobb országjárása nemcsak diadalút, hanem körültekintés a Szent Király patrimoniumán, örökségén. Ugyan szűkreszorultak határai, de a határokon túl is ott él a lelkekben a Szent Király emléke; ott is sóhajtanak a magyarok tündöklő csillaga, országuk istápjá után.

Amikor az aranyvonat az ország trianoni határának egyik részén járt, egy folyó mentén, melyet címerünk sávja is jelképez, a túlsó parton ünneplőbe öltözött állt sorfalat a Szent Király népe, könnyes szemmel nézett a Szent Jobbra, az aranyvonatra. Énekelnie nem szabad a Szent Király énekét, de a Szent Jobb most is hívja, idevonzza. A Szent Jobbról a magyar történelem hívását érzik a trianoni határon túl élők is. Szent István öröksége ma is eleven valóság, a Szent Király országa benne él a szívekben; elevenebben ott, ahol a sors árvására juttatta a Szent Király népét.

A mai Európa három újszülött impériuma legvilágosabban mutatja, hogy impériumok kialakításához nem elég a vér és a vas, oda eszmék kellenek, diadalmas világszemlélet kell. Az egyik ezt a földi paradicsom messzianizmusában, a másik a faj- és a vérközösség mítoszában találja meg. Mind a kettő történelemellenes, a múltat, a hagyományt, az ősök örökségét máról holnapra ki akarja irtani a nép tudatából. A harmadik az antik impériumból veszi jelvényét, a faszces-t; kiforratlan világszemléletét, melynek útjára indult, levetkőzte és a kereszténység egyedülálló népförmáló hatalma előtt meghódolt. Nemzeti öntudatának az antik-római Imperium örökségének eszméjével adott világhódító lendületet. A faszizmusnak nemzeti eszménye Augustus lett.

A magyarság nemzeti eszményeinek változásain a nemzeti sorsnak, küzdelmeknek, életcéloknak fordulatait észlelhetjük. Az első keresztény század végén István király már nemcsak az Egyháznak szentje, hanem honfoglaló hősokeket felváltó nemzeti hős, törvényhozó, jogforrás. A magyar lovagkor virága, Nagy Lajos, Szent Lászlót állítja eszményként maga elé; templomok, kápolnák falai róla beszélnek a népnek. Törökverő őseink Hunyadi alakját magasztosítják fel, a jobbagysors keserűségében Mátyás király lesz a nép csillaga. A vallási és politikai szabadságharcok évszázadokon át Bocskay, Bethlen, Rákóczi zászlaival küzdenek. Míg a XVIII. század első felének felújított Regnum Marianum-eszméje megint a középkor magyar szentjeinek emlékét idézi, a századforduló Árpád apánkat és kacagányos kíséretét állítja az eszményt kereső magyar elé.

Ma nemzeti létünk összes problémáival visszafordult kiindulópontjához. A Szent Király jubileumi évében beteljesült Ausztria sorsa; nemzeti létünk alapkérdése: germánság és szlávtság közti elhelyezkedésünk — egész meztelenül áll előttünk. A szlávtság felé vannak tompító, homályosító mozzanatok; a szovjet benső elfoglaltsága, közvetlen szláv szomszédaink vallási és állami megosztottsága. Létünk kérdése megint Nyugathoz igazodik, mint Géza fejedelem és Szent István idején. Ezért jött ránk gondviselészerűen Szent István jubileumi éve. Nekünk most oly nemzeti eszmény kell, akinek génusza nem a történelem alkalmi elágazásaiban igazít el, hanem a nemzeti lét, jellem, társadalomszervezés, államforma, külpolitika alapvető kérdéseiben. Az a benyomásunk, hogy a nemzet most osztatlanul rátalált az első Szent Királyra mint létproblémáinak megoldójára. Kós és Makkai protestáns szemszögből is eljutnak odáig, hogy róla szóló regényeik a Szent Király életének és művének lelki monumentalit-

tását, örökérvényűségét szemléltessék. Az országgyűlés mindkét házá-
nak megnyilatkozásai is sikeresen hidalták át azt az ellentétet, mely a
„szent“ király tiszteletében a katolikusokat és protestánsokat eddig
elválasztotta. A parlamenti pártok hódolata megkapó volt; mind-
egyik magáénak tekinti a szentistváni örökséget, mindegyik vállalja az
országépítő király szellemének szolgálatát. Hisszük és tudjuk, hogy e
sok oldalról történő nyilatkozatok nem pusztán politikai fogások,
hanem tényleg hitvallásszerű elkötelezések a magyar sorsnak Szent
István szellemében való munkálására.

Szent István alakja így nő a jubileumi évben a magyar nemzeti
egység, az önálló nemzeti állam, a magyar sors irányítója szimbólu-
mává. A régi pedagógiai axióma szerint a példák vonzanak és nekünk
nemzetnevelésünkben oly eszményekre van szükségünk, melyekben a
magyarság a maga eszmei valóját találja meg; eszményekre, melyek
átfogják a tiszaháti és dunántúli, erdélyi és nagymagyar ellentéteket,
melyekben feloldódnak az osztálykülönbségek. Falu és város, tanya
és község egyformán ezen eszményekben élje át magyarságát, ben-
nünk lelje fel életirányát, nemzeti céljait és feladatait.

Senki úgy rá nem véste a maga egyéniségének vonásait a magyar
népre, mint az országépítő István király. A népi gondolat mai nép-
szerűségének idejében érdemes volna felkutatni, részleteiben is iga-
zolni, mit köszön a magyar népesség a Szent Királynak. Mert hogy az
ő közel negyvenéves uralkodása nemcsak a magyar földet formálta át,
hanem a magyar lelket is, ez nem pusztán közhely, ez az etnográfia és
a szellemtörténet által lemérhető, felismerhető valóság. A jubileumi év
nagy történetkiadványai közül Gombos Albin korszakos értékű forrás-
közlése így nyers adathalmazvoltában is bizonyítja, hogy István király
alakja már életében is kimagaslott országa és népe határai fölfe; a világ
közvéleménye előtt nőtt naggyá; halála után pedig a kereszténység
legnagyobbibainak társává lett. Az ő híre, kultusza emelte népe becsü-
letét. Azok a külföldi krónikások, akik a X. század végén a barbár
népek ijesztő jelzőivel illetik a magyarságot, István király óta szelidül-
nek meg vele szemben. Érdemes volna összevetni a honfoglalás előtti
és a honfoglaláskori kútfők jellemzését a későbbiekkel, hogy a magyar-
ság népi jellemének változását megismerjük; ebben segítségünkre
lehetne későbbi, pogányságukban tovább megmaradt vendégnépeink-
nek, a bessenyőknek, kunoknak összehasonlítása az akkori magyar-
sággal. Egy tatárjárás utáni német krónika pl. úgy beszél az akkori
magyarokról, hogy félkeresztények, a kunokról viszont, hogy pogá-
nyok. Ezekben az elfogult nyilatkozatokban is észrevehető a külön-
böző etnikumnak hatása az idegen szemlélőre. Ha a Gondviselés meg-
engedte volna, hogy a magyarságnak Julián barát által megtalált keleti
törzse mindmáig megmaradjon a népességátalakító tényezők jelentő-
sebb ráhatása nélkül, akkor ítélnék meg legkönnyebben Szent
Istvánnak művét a magyar etnikum kialakításában.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy a mai magyarság jellemképén a
legértékesebb vonásokat István királynak köszönhetjük; hozzáfog-
ható nemzetnevelőt más népek alig ismernek; egyetlen nép sem for-
radt össze úgy történelme valamely kimagasló alakjával, mint István

király népe. Az is jellemző István király nemzetnevelésére, hogy valóban a kegyelmi élet alaptörvényei szerint alakította népét; ahogy a kegyelem nem rontja le a természetet, hanem azt felemeli és megszenteli, úgy őrizte meg a népet megtérítő király a pogány magyarság nemes és értékes etnikai vonásait.

Földi uralma is az isteni kegyelem jegyében folyt le. A Szent Király uralma eddig eléggé nem méltatott fejezete az egyháztörténetnek és a keresztény szellemű országvezetésnek. A koronát akkor kapja, mikor III. Ottó az antik-impérium színpadi felélesztésével kísérletezik; uralkodásának idején az egyházi reform még Európa-szerte kolostori cellákba szorul. A cluny szellem még nem állítja egymással szembe az impériumot és a sacerdotiumot, a pápaság még nem nőtt fölébe a császárságnak. Szent István keresztény uralma majdnem egy századdal előzte meg a nyugati keresztény világot a cluny szellem politikai, társadalmi érvényesítésében; ugyanazt felül is múlta, mert az akkor érvényes kánon jog szellemében elismerve Szent Péter utódjának primátusát (erről Imre herceghez írt sorai tanúskodnak), a két hatalomnak oly összhangját biztosította, mely sohasem kívánta a szembenálló felek valamelyikének kapitulációját.

Szent István királysága a szó nemes és igazi értelmében teokratikus országhiás volt. Nem szükséges idézni törvényeiből, intelmeiből, életrajzából ennek bizonyító adatait. A nagy ember, a lángész zsenijét benne a szent élet kegyelmi fényei világították meg és ezért volt ország-lása Isten országának kormányzása, Isten népének vezetése. Ebből származott hivatás- és köteleességtudata, ebből rendkívüli felelősség-érzete. Hatalom, tekintély, vagyon, hadsereg és hadisiker nála eszköz volt: a regnum Dei megalapítására, a kereszténység zsenge palántájának megnövelésére, népének az Isten útjain való kormányzására. Mivel először az Isten országát kereste, a hegyi beszéd ígérete szerint megkapott minden mást; hosszú uralmat, országa épségét, népe boldogságát, koronája dicsőségét földön és az égben.

Szent István teokratikus uralma annyit jelentett akkor is, hogy Krisztus a királyok királya. Pápa és császár, egyházi és világi hatalom neki szolgál. A két hatalom közti súrlódás csak akkor kerülhető el, ha mindkét földi hatalom megmaradt az Istennel szemben való szolgálat szellemében.

Az Eucharisztikus Kongresszus Krisztus Királyságát hirdette meg népünknek, a Szent Király jubileumi éve pedig a nemzet életének, történelmének, Szent Istvántól megszabott életformájának Krisztus Királyságába való begyökerezettségéről tanúskodik.

KÜHÁR FLÓRIS O. S. B.